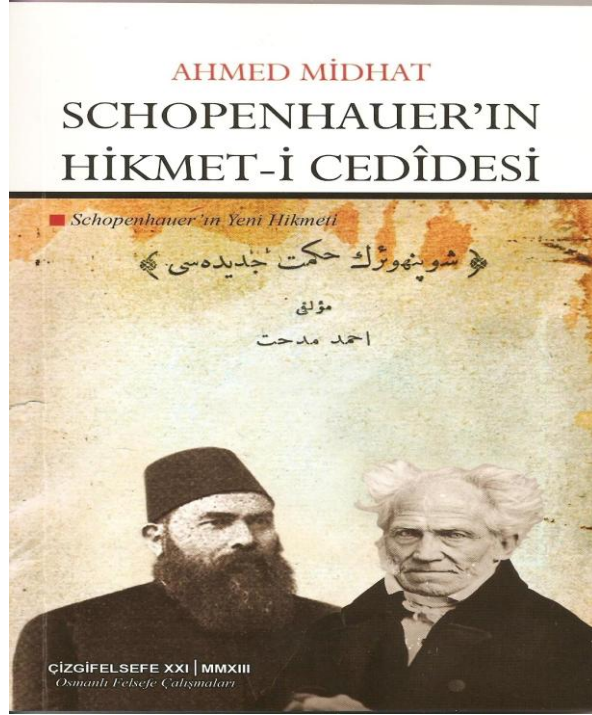

AHMET MİTHAT- SCHOPENHAUER'IN HİKMET-İ CEDİDESİ¹

Veli KILIÇARISLAN*

Türk-İslam kültüründe felsefenin var olup olmadığı hep tartışılmalıdır. Hz. İdris'ten Kindi'ye ve Farabi'ye birçok İslam filozofundan bahsetmek mümkündür. Nitekim biz de felsefenin varlığı aşikârdır. Fakat Doğu'da kimi düşünürlerce felsefe yerine hikmet demek daha makbul karşılanmıştır. İlk Doğu'ya dönük bir düşünce yapısına sahip olan hikmet telakkisi, Tanzimatla birlikte yüzünü Batı'ya çevirir ve Batı

¹ Ahmet Mithat, *Schopenhauer'in Hikmet-i Cedidesi* (1304), (Çev. ERBAY, Erdoğan- UTKU, Ali), Çizgi Kitabevi, Konya 2013.

* Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Elmek: edebiyat_vk@hotmail.com

felsefesiyle sentezlenmeye çalışılır. Bu doğrultuda Batılılaşma sürecinde sanatçılarımız, Batı medeniyetini kavrayabilmek için öncelikle onların fikir dünyalarını keşfetmeyi tercih etmişlerdir. Böylece Tanzimat sanatçıları Batı filozoflarını okuyup eserlerinden çeviriler yapmışlardır. Yapılan çeviriler arasında ünlü Alman filozofu Schopenhauer da büyük bir yere sahiptir. Tanzimat sanatçıları üzerindeki etkisi yadsınamayacak olan Schopenhauer'ın karamsar felsefesi, birçok aydınımızı içine çekmiştir. Schopenhauer'ın mutluluğu acıdan kaçmak olarak görmesi ondan etkilenen Tanzimat sanatçılarının maraziliğe tutulmasına neden olmuştur. Beşir Fuat'ın intiharı da Ahmet Mithat tarafından bu şekilde yorumlanmıştır. Ahmet Mithat, bu nedenle Schopenhauer'a ve onun felsefesine tepkiyle yaklaşmıştır.

Ahmet Mithat, fikir hayatımızda tüm bilimlerin kaynağı olarak görülen felsefe ve onun problemleri üzerine en çok düşünen kişi olarak bilinmektedir. Konuyla ilgili olarak Hilmi Ziya Ülken, "1895-1910 yılları arasında felsefeye dair en çok yayın yapan kişi Ahmet Mithat'tır" demektedir.² Ahmet Mithat, kendisinin çıkardığı *Dağarcık* dergisinde ilk kez felsefi yazılar kaleme alırken, 1889'da yayınladığı mektuplardan oluşan *Hallül-Ukad*³ adlı kitabında ilimlerin sınıflandırmasını yapmıştır. Ahmet Mithat'ın Darülfünun'da verdiği felsefe tarihi derslerinin yanı sıra, incelemeye tabi tutacağımız *Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi*, önemli felsefi eserleri arasındadır.

Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi, öncelikle *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanmış ardından kitap haline getirilmiştir. Ahmet Mithat, Şehremânet-i Celilesi Mektupçusu Nazım Efendi'nin kendisine Schopenhauer hakkında bir kitap vermesi üzerine bu konudaki fikirlerini yazmak istemiştir. Söz konusu durumu kitabın başında bir mektupla bildirir. *Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi*, Ahmet Mithat'ın çok zikredilmeyen felsefi yönüne dikkat çekmektedir. Erdoğan Erbay ve Ali Utku, 2002 yılında Babil Yayınevi'nden çıkan *Felsefe Metinleri* isimli eserlerinde Ahmet Mithat'ın *Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi*'ni yeni harflere aktararak yayımlamışlardır. Çizgi Kitabevi'nden çıkardıkları bu baskıda ise, Ahmet Mithat'ın eserinin başına bir de inceleme bulunmaktadır. Erdoğan Erbay ve Ali Utku'nun ortak çalışmasının neticesi olarak Ahmet Mithat'ın bu önemli eseri okuyucusu ve meraklısıyla buluşmuştur.

Adı geçen kitap; Sunuş (7-27), Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi (Çevriyazı) (31-82), Schopenhauer'ın Yeni Hikmeti (Sadeleştirme) (83-134), Ekler (135-139) adlı bölümlerden oluşmaktadır. Sunuş, "Ahmet Mithat Efendi: Schopenhauer'ın Pesimizmine Karşı Bir İslam Optimisti" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Erdoğan Erbay ve Ali Utku, Ahmet Mithat'ın felsefe ile münasebetlerine değinirken *Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi*'nin yazılış amacını ve sürecini de ele almaktadırlar. Aynı zamanda eserle ilgili yeni bulgulara da ulaştıklarını belirtmektedirler. Ahmet Mithat'ın Şehremânet-i Celilesi Mektupçusu Nazım Efendi'den aldığı kitabın ismine eser içerisinde ulaşamazken

² Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 325.

³ Ahmet Mithat, *Hall-ül Ukad*, Tercümanı Hakikat Matbaası, İstanbul 1305(1889), 196 s.

Erdoğan Erbay ve Ali Utku, malum eserin Bourdeau'nun bir önsözle birlikte tercüme ettiği ve Schopenhauer'ın fragmanlarından oluşan *Pensées et fragments* olduğunu ifade etmektedirler.

Asıl metne gelindiğinde eserin, ön söz niteliğindeki "Müellif Tarafından Bir Mektub" bölümü dışında her biri beş alt başlıktan oluşan "Temhîdât" ve "Mesa'ib-i Dünyeviye" başlıklarını taşıyan iki bölümü vardır. Ahmet Mithat, eserin başındaki mektupta Nazım tarafından kitabın kendine verilmesini ve -iki kez olmak üzere- okuma sürecini, nihayetinde Schopenhauer'a bir eleştiri yazmaya karar verişini açıklar. "İşte bu ikinci mütalaadan sonra ne anladığımı sor ki, söyleyim. Haydi sen sormuş ol. İşte ben de söylüyorum:"⁴ diyerek "Temhîdât" bölümüne geçer.

Schopenhauer'ın yaşamı, kişilik özellikleri ve felsefesi üzerine kurulan "Temhîdât" bölümü "Bu Temhîdâta Ne Lüzum Vardır?", "Söyleyen ve Söylenen", "Hikmet ve Hakîm", "Schopenhauer'ın Kendisi", "Avrupa'nın Dinsizliği Neden İbarettir?" alt başlıklarından oluşmaktadır. İlk kısımda eleştirmeden önce okurları aydınlatmak için bilgiler verildiği Ahmet Mithat tarafından söylenmektedir. Söyleyen ve Söylenen ile Schopenhauer'ın Hayatı başlıkları altında onun yaşamı, düşüncesi, ahlakı gibi konular üzerinde durulmaktadır. "Hikmet ve Hakîm" alt başlığında Ahmet Mithat, felsefeye ve filozofa bakışını anlatmaktadır. Ahmet Mithat, genellikle felsefe yerine hikmet, filozof yerine de hakîm kelimelerini kullanmaktadır. İlk bölümün son başlığında Avrupa'daki din algısını Schopenhauer'ın din karşıtlığı üzerinden değerlendirmektedir. "Avrupa'nın dinsizliği mes'alesi bir mes'ele-i hikemiye olmaktan ziyade bir mes'ele-i târihiyyedir."⁵ ifadesiyle Avrupa'daki dinsizlik meselesine değinir. Ona göre Hıristiyanlığın tahrip edilmesi bu sonucu doğurmuştur.

Tanıtıcı ilk bölümün ardından Ahmet Mithat, asıl eleştirisini ikinci bölümde yapmaktadır. "Mesa'ib-i Dünyeviye" bölümü "Müsbet Olan Ancak İzdırab mıdır?", "Sâde Huzur Mümkün müdür?", "Dünya Bir Cennet mi Ya Cehennem mi?", "Dünyaya Gelmeli mi, Gelmemeli mi İdi?", "Mes'elenin Bizcesi" alt başlıklarından oluşmaktadır. İlk başlık altında Schopenhauer üzerine yüzeysel bir eleştiri yaptığını ve hiçbir konu hakkında tamamiyle kesin yargılar -müspet veya menfi- verilemeyeceğini ifade etmektedir. Schopenhauer'ın "Müsbet olan ancak ızdıraptır." düşüncesinde olduğunu da eklemektedir. İkinci başlıkta, Schopenhauer'ın kötülükleri kendine ahlak olarak seçtiğini vurgulamaktadır. "Dünya Bir Cennet mi Ya Cehennem mi?" başlığında ise, Schopenhauer'ın dünyaya bakışını eleştirmektedir. Ahmet Mithat, Schopenhauer'ın dünyayı cehennem olarak gördüğünü düşünmektedir. İkinci bölümün bir diğer başlığı "Dünyaya Gelmeli mi, Gelmemeli mi İdi?" içerisinde Schopenhauer'ın bu dünyanın gereksiz olduğunu, hatta yaratılmamış olmasını yeğlediğini söylemektedir. İkinci bölümün son başlığı, kitap için bir sonuç niteliği taşımaktadır. Bu başlık altında, Ahmet Mithat, Schopenhauer'ın felsefesinde gördüğü yanlışlığı dini temeller üzerinde

⁴ Ahmet Mithat, Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedidesi, Çizgi Kitabevi, Konya 2013, s. 35.

⁵ Age., s.56

değerlendirip sonuca bağlamaktadır. Erdoğan Erbay ve Ali Utku tarafından Latinize edilmiş olan *Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi* bir sonraki bölümde sadeleştirilerek verilmiştir. Kitabın “Ekler” bölümünde kitabın ön ve arka kapaklarıyla birlikte ilk üç sayfasının fotoğrafları bulunmaktadır.

Ahmet Mithat, felsefe alanında yaptığı bu çalışmada edebiyat alanında takip ettiği üslubunu devam ettirmektedir. Eserin başında yazdığı mektubun muhatabı Nazım şahsında okuyucuyla konuşarak Schopenhauer eleştirisini yapmaktadır. Böylece gençlere öğütler verme yolunu seçmektedir. Ahmet Mithat, kitabın arka kapağına yazdığı “İbret-âîz Bir Misâl” bu düşüncenin ürünüdür. Arka kapaktaki bu ibret verici misal Beşir Fuat'ın intiharıdır. Ahmet Mithat, Beşir Fuat'ın intiharını Schopenhauerizme bağlamaktadır.

Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi, Ahmet Mithat'ın az bilinen felsefi yönünü, kendi söylemiyle hakîm yönünü görmek için oldukça faydalı ve önemli bir eserdir. Erdoğan Erbay ve Ali Utku, bu nadide kaynağı yeni harflere aktararak ve de sadeleştirerek, hem edebiyat hem de felsefe alanında önemli bir çalışmayı okuyucuyla buluşturmuşlardır.

KAYNAKÇA

Ahmet Mithat, *Hallü'l-Ukad*, Tercümanı Hakikat Matbaası, İstanbul 1305(1889).

Ahmet Mithat, *Schopenhauer'ın Hikmet-i Cedîdesi* (1304), (Çev. ERBAY, Erdoğan- UTKU, Ali), Çizgi Kitabevi, Konya 2013.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.